ఆడవలసిన అబద్ధం

అతని పేరుతో మనకు ప్రసక్తిలేదు. అది చాలా సామాన్యమైనపేరు. ఆ పేరుగలవారు ఆంధ్రదేశములో అనేకమంది ఉంటారు. మాటవరసకు అతన్ని నేతి సుబ్బారావు అని పిలుద్దాం.

ప్రతివాడికీ జీవయాత్ర విశాలమైన తారురోడ్లమీద సుఖకరమైన మోటార్లలో ప్రారంభం కావటం అసంభవమే. కాని దారి అక్కడక్కడా అప్పుడప్పుడూ చదునుగా కనిపించకపోతే సామాన్య వ్యక్తికి పిచ్చి అయినా ఎత్తుతుంది, ఆత్మహత్య అయినా చేసుకుంటాడు.

సుబ్బారావు ఏ విధంగానూ అసామాన్య వ్యక్తికాదు. సామాన్య మానవుడు చెయ్యలేనిపని అత నేదీ చెయ్యలేదు. అయినా అతని జీవయాత్ర ముళ్లకంచెల మధ్య ప్రారంభమై భయంకరమైన ఊబిలోకి తీసుకుపోయింది అతన్ని. రెండు సంవత్సరాలపాటు అతనికి పూర్తిగా మతి చెడిపోయింది. ఇంకా రెండు నెల్లలో అతనికి మంచి రోజులు వస్తున్నవనగా అతను ఆత్మహత్యకూడా చేసుకోచూచాడు. అందులోకూడా విధి తనకు విరుద్ధంగానే నడవాలా అని అతను చింతించాడు. అతని ఆత్మహత్యా ప్రయత్నం జయప్రదం కాలేదు.

ఇంతకూ ఆ రోజు లన్నీ గడిచిపోయినై. ఇరవైమూడేళ్ళు వార్ధక్యం కాదు. అందరిచేతనూ గర్హించబడే భీమాకంపెనీ ఏజంటుపని ప్రారంభించి సుబ్బారావు నెలకు నూరు, నూటయాభై సంపాదనలో పడ్డాడు. అతని కిప్పు డేమీ కొరతలేదు. అతన్ని అందరూ ఎంతో దయతో చూస్తారు. లోపల ఏమనుకుంటారో ఈశ్వరుడి కెరుక. పైకి అతన్ని ఎవ్వరూ అసహ్యించుకున్నట్టు కనిపించరు.

ప్రపంచంలో ఇంతమంది గొప్పవాళ్ళున్నారు—కళోపాసకులు, శాస్త్రజ్ఞులు, ఉపన్యాసకులు, రచయితలు—వాళ్ల జాబితాకు అంతులేదు.

అనుదినమూ అతనికి కనిపించేవారిలో సహంమంది పేర్లు ఏదోకారణం వల్ల ఆంధ్రదేశానికి బాగా పరిచయము లైనవే. వారితో తనకు పరిచయం కలగటమే తన భాగ్యం అనుకునేవాడు సుబ్బారావు. అతని పే రెంత సామాన్యమైనదో అతనుకూడా అంత సామాన్యుడే కద! అతనిచేత గొప్పవారికింద గణింపబడేవారి కందరికీ ఏహ్యంగా గోచరించే ప్రపంచం సుబ్బారావుకు చాలా ఆనందమయంగా కనిపించింది. ఇరవైమూడు సంవత్సరాలపాటు అన్నివిధాల ప్రాపంచిక సుఖాలకూ దూరుడై ఉండిన సుబ్బారావు తాను చిట్టచివరకు ఈ ప్రపంచంలో సుఖపడటం భగవంతుడియొక్క దయవల్ల ననీ, ప్రపంచం తనకు చూపిన ఆదరం వల్ల ననీ నమ్మాడే కాని తన ప్రజ్ఞవల్ల నని అనుకోలేదు. ఇంతకాలమూ తన ప్రజ్ఞ ఏమి చెయ్యగలిగింది?

అతని కల్లా ఒక్కటే కోరిక—జరిగినదంతా స్మరణకైనా రాకూడదని, గతాన్ని అతను పూర్తిగా విసర్జించాడు; అందులో తన కేమీ మిగలలేదు—కనీసం అత నట్లా భావించుకున్నాడు.

పూర్తిగా రెండు సంవత్సరాలపాటు సుబ్బారావు తన కష్టదశను మరిచి ఈ నూతన జీవితాన్ని ఆరంభించాడు. పాత స్నేహితుణ్ణి ఒక్కణ్ణి అయినా పోగొట్టుకోకుండా రోజూ కొత్త స్నేహితులను సంపాదించుకుంటున్నందుకు అతను చాలా గర్వపడేవాడు. ఆరోజు కారోజు అతని ఆర్జన కూడా జాస్తి అవుతున్నది. కొద్దిరోజులక్రితమే అతను వెనక తీసుకొన్న రెండువేల పాలసీ కాక ఇంకొక మూడువేలకు మరొక పాలసీ తన కంపెనీలోనే తీసుకున్నాడు. అదికాక అతని పేర బాంకులో ఒక వెయ్యి రూపాయల డిపాజిటుకూడా ఉన్నది. అతను ఎక్కువ డబ్బు ఖర్చుపెట్టే మనిషి కాడు. మంచి దుస్తులూ, మంచి ఆహారమూ, మంచి ఇల్లూ మించి అతను కోరిం దేదీలేదు – ఒకటితప్ప-మంచి భార్య! అతని సామాన్యతను సహించగల మంచి భార్య – అదీ అతను గాఢంగా

కోరింది. అది అతనికి తీరని కోర్కె అయిపోయింది. అతనికి అంద మనేదికూడా తెలియదు పాపం. అతని స్నేహితులలో గొప్ప చిత్రకారు డొక డున్నాడు. అతను మధ్యమధ్య ఏ దృశ్యమో ఏ స్త్రీనో చూసి, "ఆహా ! ఏమి సౌందర్యం!" అనేవాడు. ఆ సౌందర్యం ఎక్కడ ఉందో, దాని స్వరూప మేమిటో గ్రహింతా మని సుబ్బారావు విశ్వప్రయత్నం చేసి కూడా విఫలు డైనాడు. సుబ్బారావుకు సౌందర్యపిపాస కలిగింతా మనే సదుద్దేశంతో ఆ చిత్రకారుడు "నీకు అందంగా కనిపించే మొహాలు నాకు చూపిస్తూ ఉండు !" అన్నాడు సుబ్బారావుతో. సుబ్బారావు చూపించాడు. చిత్రకారుడు నిస్పృహు డైనాడు. కాని ఆ చిత్రకారుడు ఒక పని చెయ్య వలిసింది. సుబ్బారావు కళ్లకు అందంగా కనిపించిన మొహాల తాలూకు మనుష్యుల ప్రకృతి ఎటువంటిదో విచారించి ఉండవలిసింది. వారంతా సాధువులు. మంచివారికింద పరిగణింపబడదగినవారు !

సుబ్బారావు తనకు "ఆ కన్ను" లేదనే నిశ్చయానికి వచ్చాడు.

మరొక గాయకు డైన స్నేహితుడు సుబ్బారావుకు "ఆ చెవి" కూడా లేదని నిరూపించాడు. సుబ్బారావు దిగులుపడలేదు. తనను భగవంతు డట్లా సృష్టించాడు. అంతే !

"నాకు అందమైన భార్య అవసరంలేదు. నే నామె సౌందర్యం అనుభవించలేను. అప్పు డామెకు చాలా కష్టంగా ఉంటుంది. ఎన్నడూ ఎవరితోనూ పోట్లాడనిది, ఎప్పుడూ సంతోషంగా ఉండగలది, సులభంగా తృప్తిపడగలది, నన్ను చూసి అసహ్యపడనిది అయిన భార్య నాకు చాలు!" అనుకున్నాడు సుబ్బారావు. మరుక్షణం అతనికి తన కోరిక గొంతెమ్మ కోరిక మాదిరిగా కనిపించింది. ఎందుకంటే, రాజాధిరాజుకైనా అంతకన్నా ఎక్కువ కోరిక ఉండ నవసరం లేనట్టు కనపడ్డది. కాని అంతకన్న తక్కువభార్యతో తనకు సుఖం ఉండ దని అతను గ్రహించాడు.

"ఈ కోరిక తీరని కోరికే. పోనీ, యావజ్జీవమూ ఇట్లాగే బ్రహ్మ చర్యంలో ఉంటాను. ఒక నేతి సుబ్బారావుకు ఒక్క తీరని కోరిక

ఉండటం అసహజమా ఏమిటి?" అని అతను నిట్టూర్పు విడిచాడు. భార్య కోసరం వాంఛించటమే తను మానుకుందామనికూడా అతను ప్రయత్నం చేశాడు. కాని అతని ప్రయత్నం లేకుండానే అది సముద్ర తరంగం మాదిరిగా అతనిమీద విరుచుకుపడేది.

అన్నివిధాలా తను అసమర్ధుడు కావచ్చును. కాని తనలో ప్రేమించే శక్తి ఉన్నది. తన హృదయం ప్రేమతో నిండి పొర్లికూడా పోతున్నది. తనకు ఆ శక్తి నిచ్చిన ప్రకృతి దాన్ని సద్వినియోగం చేసే అధికారం కూడా ఇచ్చింది. తను తనకు తగిన భార్యకోసం — తన ప్రేమకు నిజంగా పాత్రురా లయే స్త్రీ కోసం — ఎందుకు వెతకకూడదూ?

కాని అతను ఆ అన్వేషణ ఎన్నడూ ప్రారంభించలేదు. అతని ఆంతరంగిక స్నేహితులు ఒకరిద్దరు అతన్ని ప్రోత్సాహించారుకూడాను. కాని అతను భార్యకోసరం ప్రయత్నాలు ప్రారంభించలేదు. "ఇప్పుడు కాదు. నే నింకా గట్టి తీర్మానానికి రాలేకుండా ఉన్నాను," అని అతను తప్పించుకునేవాడు. అతను ఖయాశీ మనిషి కాడని వా రెరుగుదురు. అందుకని వారు అతని సందేహానికి కారణం ఉంటుం దని నమ్మి ఊరుకున్నారు.

రోజులు గడిచినై.

ఒకనా డుదయం అయిదు గంటలకు అతను పక్కలో లేచి కూర్చున్నాడు. కిటికీలోనుంచి చక్కని చల్లగాలి వీస్తున్నది. కిటికీబయట ఉన్న ఒక చిన్న పూల మొక్క అతన్ని చూసి నవ్వింది.

"వసంతకాలం వచ్చింది!" అన్నది పూలమొక్క. "నాకోసరం కాదు!" అనుకుని సుబ్బారావు తల అడ్డంగా తిప్పాడు దీనంగా చిరునవ్వు నవ్వుతూ.

అతను లేచి కాలకృత్యాలు తీర్చుకుని స్నానం చేసేటప్పటికి అతనికి పనిచేస్తున్న కుర్రవాడు ఇల్లు చిమ్మి కాఫీహోటలుకు వెళ్ళి అతనికి కావలసిన ఫలహారమూ, వస్తూ వస్తూ పోస్టాఫీసునుంచి ఉత్తరాలూ తెచ్చి బల్లమీద పెట్టాడు.

ఆనాడు అతనికి రెండే ఉత్తరాలు వచ్చినై. ఒకటి భీమాకంపెనీ నుంచి. ఆ ఉత్తరం చూసి సుబ్బారావు అమిత ఆశ్చర్యపడ్డాడు. కంపెనీ వారు అతన్ని చాల రహస్యమైనటువంటి ఒకపనిమీద నియోగించారు. అంతకు పూర్వం ఎన్నడూ అటువంటిది అతనికి జరగలేదు; మనిషి చాలా కంగారుపడిపోయినాడు సంతోషంతో. ఆ కంగారులోనే రెండో ఉత్తరం తీసి చదవటం మొదలు పెట్టాడు.

" 'చిరంజీవి'....కంపెనీవారు ఇంతమంది ఏజంట్లలోనుంచి తన్నే ఎందుకు ఎన్నుకున్నారో....'నీకు చాలా ఆశ్చర్యం కలగవచ్చును'.... అయితే తనతో కంపెనీవారు చాలా తృప్తిపడ్డా రన్నమాట. లేకపోతే తనయందు వారి కంత నమ్మకం... 'మీ మామగారిని క్షమించలేక పోయినా ఆయన ఇప్పుడు చచ్చి స్వర్గాన'... ఇది మంచి అవకాశం. ఈ దెబ్బతో తన్ను కంపెనీవారు ఏ జిల్లాకో ఏజంటుగా పారేసినా ఆశ్చర్యంలేదు."

ఉత్తర మంతా పూర్తిచేసినతరువాత తనకు అందులోని సారాంశం ఈషణ్మాత్రమైనా బోధపడలే దని సుబ్బారావు కనుక్కున్నాడు. అతను కాస్త మనస్సు నిలకడ చేసుకుని ఉత్తరం ఒక్కసారి పైనించి కిందికి చూశాడు. 'ఆ దస్తూరి ఎవరిదీ?' కింద దస్కతు చూశాడు. "వెంకటరమణయ్య" అని ఉంది. 'ఎవరీ వెంకటరమణయ్య ?'

జాగర్తగా ఉత్తరం మొదట ఆరంభించి తిరిగీ చదవటం మొదలు పెట్టాడు.

"చిరంజీవి నేతి సుబ్బారావును (ఫలాని) వెంకటరమణయ్య పుత్ర పౌత్రాభి వృద్ధిగా ఆశీర్వదించి వ్రాయునది. ఈ ఉత్తరం చూసి నీకు చాలా ఆశ్చర్యం కలగవచ్చును. నీ మామగారు పదిసంవత్సరాల క్రితం చని పోయినప్పటినుంచీ నీ భార్య అయిన సీతారామమ్మను నేను పెంచుతూ వచ్చినాను గనుక నేను నీకు మామగారి తుల్యుడను, తండ్రివంటివాణ్ణి.

నాకు నీ మేలున్నూ, నీ భార్య మేలున్నూ తప్ప మరేమీ ఎక్కువకాదు. నీకు నీ మామగారు చాలా అపకారము చేసినమాట వాస్తవమే. కాని నీ భార్య చాలా యోగ్యురాలు. పెంచిన మమకారం కావచ్చును, నాకు నా కుమార్తె కంటె ఉత్తమురాలు కనిపించదు. నీవు నీ మామగారిని క్షమించలేకపోయినప్పటికిన్నీ పిల్లదాని అమాయకత్వము చూసి దాన్ని నీ భార్యగా తిరిగి స్వీకరించ మని నేను నిన్ను పెద్దవాడనో చిన్నవాడనో ప్రార్థించుతున్నాను. మా సీత నాయందు ఎంత ప్రేమగల దయినప్పటికీ దాని మనస్సు భర్తమీదికి పోతున్న దని నాకు తెలియవచ్చినది. అది సహజమే. నేను మిమ్మల్నిద్దర్నీ కలపవలసిన బాధ్యతను గుర్తించిన వాడనై, నీవు నా సలహాను అతిక్రమించ వని నమ్ముతూ, పిల్లను తీసుకుని బయలుదేరుతున్నాను. రేపు ఉదయం తొమ్మిది గంటలకు మా కొరకు నిరీక్షించుచుండేది. వెంకటరమణయ్య."

ఆ ఉత్తరం చూసి అతను అమిత ఆశ్చర్యపడ్డాడు. మరి రెండుసార్లు చదివి చూసినా ఆ మాట లన్నీ అక్కడే ఉన్నై. ఉత్తరం తనది అవునో కాదో అని కవరుమీద చిరునామా చూశాడు. ఉత్తరం తనదే. ఆ ఊళ్లోనే మరొక నేతి సుబ్బారా వున్నమాట నిజమే కాని ఆయన ఇన్సూరెన్సు ఏజంటూ కాడు, ఆయన డెబ్బయి అయిదేళ్లవాడు కూడాను. ఈ ఉత్తరం ఆయనది కావటం అసంభవం. ఉత్తరం తనదే. అయితే ? ....

ఎనిమి దయింది. ఇంకో గంటలో వస్తారు ఆ వెంకటరమణయ్యా, సీతారామమ్మా ! – సామాన్యమైన పేరే.

సరిగా తొమ్మిదీ అయిదింటికి బండి వచ్చి సుబ్బారా వింటిముం దాగింది. ఆ బండిలోనించి ఒక నలభై సంవత్సరాల వయస్సుగల ఒక పెద్దమనిషీ, అంతే వయస్సుగల ఒక వితంతువూ, ఒక ఇరవై సంవత్స రాల వయస్సుగల ఒక పిల్లా దిగారు; లోపలికి వచ్చారు.

సుబ్బారావు మర్యాదగా లేచి నుంచున్నాడు. అతనికి మాట్లాడటానికి ఏమీ కనిపించలేదు. అత నా ప్రయత్నంకూడా చెయ్యలేదు.

"నీ భార్యను నీకు వప్పగించాం నాయనా, మా పని ఐపోయింది. ఇక నీ యిష్టం, ఆవిడ యిష్టం!" అన్నది వితంతువు.

వెంకటరమణయ్య—మరి ఆ పెద్దమనిషి వెంకటరమణయ్యగారే అయివుండాలి—సుబ్బారావును సమీపించి బలవంతాన దుఃఖం ఆపుకుంటున్నవాడల్లే "ఆ పిల్లమీద నా కున్న ప్రేమ నీ కిప్పు డుండదు. పైగా నీ మామగారు చేసిన పాడుపని నిన్ను కొంత కలవరపెట్టికూడా వుండాలి. అందుచేత నీ భార్యమీద నీకు చప్పున ప్రేమ పుట్టకపోవచ్చును. కాని ఆ పిల్లను నీ చాతనయినంతవరకు దయతో చూస్తానని నాకు వాగ్దానం చెయ్యి. నీ కోసం చాలరోజులనించీ తపిస్తున్నది. అది నేను అనవలిసినమాట కాకపోయినప్పటికీ, నీ భార్యను ఏలు, మాను. నేను నిన్ను నిర్బంధించలేను, కాని ఏకారణంచేతగాని దాని మనసు నొప్పించవద్దు. అది నాకోరిక" అని ఆ పెద్దమనిషి చెయ్యి చాచాడు.

సుబ్బారావు మారుమాట్లాడకుండా తనచెయ్యి అందించాడు. వెంకటరమణయ్యగారి దైన్యం తాత్కాలికంగా ఒక చిరునవ్వుతో కప్పబడినట్లైంది.

"నువు మంచివాడల్లే కనిపిస్తున్నావు నాయనా! జరిగిందంతా మరచిపోగలిగితే నువూ నీ భార్యా చాలా సుఖపడతారని నాకు ధైర్యం వుంది. సీత వెర్రిపని తలపెట్టిం దనుకున్నాను. అది పొరపాటే!"

సుబ్బారావు అప్పటికీ ఏమీ మాట్లాడలేదు. అతని మొహం చాలా శాంతంగా వుంది కాని అతని మనస్సు అదివర కెన్నడూ ఆలోచించనంత వేగంతో ఆలోచిస్తున్నది. ఇక ఆ వెంకటరమణయ్యగారూ, ఆ వితంతువూ వెళ్ళిపోతారు. ఆ పిల్ల—ఎంత అందమైన మొహం!—ఆ పిల్లా తనూ అయిపోతారు. అప్పుడు తను ఆమెతో మాట్లాడక తప్పదు. ఏం మాట్లాడాలి? ఎట్లా మాట్లాడాలి?

"ఇక మేం వెళ్ళివస్తాం అబ్బాయి" అన్నాడు వెంకటరమణయ్య. ఆయన పెంపుడుకూతురువంక తిరిగి, ''నీ కోరిక నెరవేర్చాను తల్లీ. నువూ నీ భర్తా తరచు వచ్చిపోతూంటే నేను సంతోషిస్తాను. నిన్ను భగవంతుడు సుఖపెడతాడు'' అన్నాడు. ఆ పిల్ల చెంగు అడ్డంపెట్టుకుని ఏడవటం మొదలుపెట్టింది. వెంకటరమణయ్య మొహం చూస్తే సుబ్బారావుకు జాలి వేసింది.

చిట్టచివరకు వెంకటరమణయ్యా, వితంతువూ వెళ్లిపోయినారు. సుబ్బారావు గుండె గుబుక్కు మన్నది.

సీతారామమ్మ దుఃఖం దిగమింగి కళ్ళు తుడుచుకుంటూ ఒక్కసారి అతనివంక చూసింది. అతను ఆమె వంకనే చూస్తూ నిలబడ్డాడు. ఆమె కళ్ళు నలపటం పూర్తిచేసి పరధ్యానంగా వాకిలివంక చూస్తూ తన ట్రంకుపెట్టెమీద ఆసీనురా లయింది. అతనుకూడా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు; అతని కళ్ళు ఆమె మొహంమీదే ఉన్నై.

"ఎంత అందమైన మొహం!" అనుకున్నాడు సుబ్బారావు. "ఎంత అందమైన కళ్లు!" ఏమిలాభం — తను అందం అనుకునేది నిజంగా అందం కానప్పుడు? ఎవడికి కావాలి అందం — అసలు అందం?" అనుకున్నా డతను మళ్ళీ — కొంచెం కోపంగా. "ఇదే అందం! ఇదే చక్కదనం — వందమంది ఇంకోటి చెప్పినాసరే!"

అతని ఆలోచన యావత్తూ చిందరవందర అయేటట్టు సీత పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచింది. ఆమె వెంకటరమణయ్యను గురించి విచారిస్తున్న దని కనిపెట్టి అతను "చాలా మంచివాడు పాపం!" అన్నాడు.

ఆమె మొహానికి ఒక్క వెలుగు వచ్చింది. ఆమె చప్పున తన విప్పారిన మొహం అతనివైపు తిప్పి "మా నాన్న కాదూ?" అన్నది.

సుబ్బారావు 'అవు' నని తల ఊపాడు. అతరవాత సీత తన తండ్రిని గురించి ఆలోచించటం కొంత తగ్గించి సుబ్బారావును గమనించటం మొదలుపెట్టింది.

"మీరుకూడా మంచివారే పాపం. నా మొహం చూడటానికైనా ఒప్పుకుంటా రనుకోలేదు. మానాన్న — మా అసలు నాన్న — చేసిన వెధవపనికి."

ఆ తరవాత కాస్సేపు ఇద్దరూ మౌనంగా ఉన్నారు.

"అయితే నీ పేరు — సీతారామమ్మా ?" అన్నా డతను.

"నా పేరు మరిచిపోయినారా ?" అన్న దామె నవ్వుతూ. "నేను మీ పేరు మరిచిపోలేదు.... నన్నెవ్వరూ అంత పొడుగున పిలవరు. సీత అని పిలుస్తారు.... నేను మిమ్మల్ని చివరిసారి చూచినప్పుడు నాకు ఏడు, కాదు ఆరేళ్లు. మీ రప్పు డెట్లా ఉండేవారో కూడా నాకింకా కళ్ళకు కట్టిన ట్లుంటుంది."

"నేను మారానా ?"

"మారలేదా ?"

"నీకిప్పుడు నే నెవరో పరాయివాడల్లే కనిపించటంలేదూ."

"మీ రింకా అట్లాగే ఉంటా రని అనుకున్నానా ఏమిటి ? మారి ఉంటా రని నే నెట్లాగో అనుకున్నాను. మీ రిన్నిసంవత్సరాలనించీ నన్ను ఒక్కసారి అయినా తలవలేదా ?"

"నువ్వు నన్ను అట్లా అడిగి లాభం లేదు. నాకు ఈ రెండు మూడు సంవత్సరాలనించీ జరుగుతున్న విషయాలే జ్ఞాపకం ఉన్నై. కాని అంతకు పూర్వం ఏం జరిగిందో ఏమీ జ్ఞాపకం లేదు."

"నిజంగానా ?" అన్నది సీత ఆశ్చర్యంతో. అయితే మీకు మానాన్న నాలుగేళ్ళ వయసుగల వెధవపిల్లను పెళ్లి చెయ్యటంకూడా జ్ఞాపకంలేదా?"

"అట్లా అడిగి లాభం లేదన్నానుకాదూ ? నేను పరాయివా ణ్ణనుకొని జరిగిన దంతా చెప్పు."

"చెప్పేటందు కేముంది ? నన్ను కని మా అమ్మ చచ్చిపోయింది. మా నాన్న వ్యాజ్యాలకోసరం ఆస్తి యావత్తూ తగలపెట్టి చివరకు

నా మూడోయేట న న్నొక ముసలివాడి కిచ్చి పెళ్ళి చేసి ఆయన పంచను పడిఉన్నాడు. ఆ ముసలివాడు ఒక్క సంవత్సరంలోగా చచ్చిపోయినాడు. మా నాన్న కా కా స్త అండా పోయింది. దూరదేశం వెళ్లి నన్ను మరొకరి కిచ్చి పెళ్ళి చేసి మళ్ళీ యెవరి అండనన్నా చేరుదా మని ఆయనకు దుర్బుద్ధి పుట్టింది. వూరిలో మీ నాన్నగారు తగిలారు. అప్పటికి మీకు ఏడెనిమిదే ళ్లనుకుంటాను. మా నాన్న మీ నాన్నగారిని యెట్లాగో ఒప్పించాడు మనిద్దరికీ పెళ్లి జరపడం విషయమై. మీ నాన్నగారికి మా నాన్న చెప్పిన జోస్యంలో గురి కలిగి తనకు మారకం సమీపించిం దని నమ్మి అట్లా చేశారు. ఆ తరవాత ఒకటి రెండు సంవత్సరాలు గడిచినై. ఈలోపుగా మీ నాన్నగారికి విజయనగరం ఆస్థానంలో పని కుదిరింది. అక్కడే నా మొదటి పెళ్ళి సంగతి బయటపడ్డది. అప్పుడు మీరూ, మీ నాన్నగారూ మా యింటికి ప్రయాణమై వచ్చారు. మా నాన్నను అనవలసిన మాట లన్నీ అని తెగతెంపులు చెప్పి వెళ్ళిపోయినారు. నే నదే మిమ్మల్ని కిందటి సారి చూడటం.

"ఆతరవాత మా నాన్న కొద్దికాలానికే చనిపోయినాడు — వీధిలో న న్నప్పుడు మా యీనాన్న దగ్గిరికి తీసి పెంచటం మొదలుపెట్టాడు. ఆయనకు పాపం పిల్లలు లేరు. నన్ను తన కూతురికన్న ప్రాణంగా పెంచాడు. పెద్దదాన్ని చేశాడు. ఉన్నంతలో నా కేలోపం లేకుండా చూశాడు. ఆయన నా కెంత తండ్రిమాదిరిగా అయిపోయినా డంటే ఆయనకు నే నిప్పుడు కృతజ్ఞురాలినిగా ఉందా మని ప్రయత్నం కూడా చెయ్యలేను. మీ కర్థ మౌతుం దనుకుంటాను."

సుబ్బారావు తల ఊపాడు.

"నాకు మళ్ళీ పెళ్లి చేస్తా నన్నాడు మా నాన్న — ఈనాన్న. నేను ఒప్పుకోలేదు. నా సాటివాళ్ళంతా వారివారి భర్తలతో చక్కగా కాపరం చేస్తూ పతివ్రతా ధర్మం నెరవేరుస్తున్నారు. నేను మాత్రం ఎందుకు

చెయ్యరాదు? ఎప్పుడో మానాన్న నాకొక అవాచ్యమైన పెళ్ళి చేశాడు కనుక నేను ఆ ధర్మానికి దూరం ఎందుకై పోవాలి? వయస్సు వచ్చిన తరవాత నేను మరొకభర్తను ఏరుకుని ఆయనతో కాపరం చేస్తే అందులో గొప్ప ఏముందీ? ఆపని ఎవతె అయినా చెయ్యగలదు. పైగా ఇప్పటి కాలపు పెళ్ళి చేసుకుని పతివ్రతాధర్మం అంటే అంతా నవ్వుతారు. మొగుడికన్న మొగుడి స్నేహితులను ఎక్కువగా చూడటం ఇప్పటి ఫాషనల్లే ఉంది. నాకది రుచించదు.

"'నీ భర్త నిన్ను ఏలకపోతేనో?' అని మా నాన్న నన్ను భయపెట్టే వాడు. పతివ్రతాధర్మానికి అవేవీ అడ్డంరావు. నేను నా భర్త వాకిలి కుక్కగా వుండి అయినా నా ధర్మం నేను నెరవేర్చగల నని సమాధానం చెప్పాను.

"నేను తెలియనితనంచేత మాట్లాడుతున్నా నని మా నాన్న చాలా కాలం సందేహించాడు. ఆ తరవాత నా మొండిపట్టు నేను వదల నని గ్రహించి మీకోసం వెతికించటం మొదలుపెట్టాడు. నేను చెప్పగల విష యాలు బహుకొద్ది. నాకు మీ నాన్నగారి పేరుకూడా జ్ఞాపకం లేక పోయింది. మా నాన్నఊరిలోనూ విజయనగరంలోనూ కొంత కాలం విచారించిన తరవాత మీ ఆచోకీ దొరికింది. ఆ తరవాత మీరు ఎక్కడెక్కడ ఎప్పుడెప్పు డున్నారో క్రమంగా అంతా ఆరాతీశాడు మా నాన్న. మీ సంగతి తెలిసిన తరువాత నేను మిమ్మల్ని చూడా లని ముళ్ళమీద ఉండసాగాను. అందుచేతనే మా నాన్న మీకు అంత అవ్యవధిగా ఉత్తరం రాసి, బయలుదేరాం. మా నాన్న, పాపం, నా మనసు బాగా కని పెట్టగలడు."

సుబ్బారావు కొంతసేపు మౌనంగా ఉండి, "నీ పతివ్రతా ధర్మం చాలా చిత్రంగా ఉంది. నాకు ఆ పతివ్రతా ధర్మంలో ఎక్కువ నమ్మకంలేదు" అన్నాడు.

"మా నాన్నకూ లేదు. నా కున్నది!"

ఆ మాటకు అప్పీలే లేదు.

"మీరు నిజంగా చెప్పండి. ఈ విషయా లేవీ మీకు జ్ఞాపకంలేవా?"

"నువు జ్ఞాపకం చేస్తుంటే నాకు ఒక్కొక్కటే లీలగా జ్ఞాపకం వస్తున్న ట్టున్నది."

"మీ రెట్లా మరిచిపోయినారో నేను ఊహించకుండా వున్నాను."

"అయినా ఒకటి జరిగిందిలే. మూడు నాలుగేళ్ల కిందట నా కొక పెద్ద జబ్బుచేసి ఆ జబ్బులో మతి పోయింది. వెనకటివి బాగా జ్ఞాపకంరావు."

పదిగంటలకు పనిచేసే కుర్రవాడు వచ్చి వారి సంభాషణకు అంత రాయం కలిగించాడు.

"హోటలునించి భోజనం ఇద్దరికి తీసుకురారా!" అన్నాడు సుబ్బారావు వాడితో.

వాడు చాలాసేపు సీతవంక చూస్తూ నిలబడి మాట వినిపించుకోక చివరకు చివాట్లు తిని టిఫినుకారీయరు తీసుకుని వెళ్ళాడు. "సాయం కాలంనించీ నేనే వంటచేస్తాను. నాకు ఇంటిపనులు చెయ్యటం చాలా సరదా'' అన్నది సీత.

ఇంట్లో ఆడది తిరుగుతుంటే అదొక శోభగా వుంది. తన కోరిక భగవంతు డీవిధంగా తీర్చదలచుకున్నాడా? అతని కామాట అనుకుని ఏంతృప్తి? ఇప్పు డీసీతను ఏంచెయ్యాలి? మారు మాట్లాడకుండా స్వీక రించాలా? అందువల్ల తనకు చాలా సుఖం చేకూరేటట్టే కనిపిస్తున్నది. దానికి తనెట్లా అర్హుడవుతాడు? ఆమె తనమీద చూపిస్తున్న ఆపేక్ష తను ఆమె భర్త అనే నమ్మకంతోనే. నేను నీ భర్తను కాను అని చెప్పితే ఈ సీత తనవంక ఎట్లా చూస్తుంది?

ఇటువంటి క్లిష్టపరిస్థితులు తనకే వస్తవా, లేక అందరికీ ఇంతేనా?

ఎంత విచారించినా ఓర్పుతో రాగలదానికి ఎదురు చూడటం తప్ప గత్యంతరం కనిపించలేదు.

మనిషిని కనిపెట్టి ఉండటంలో సీత ఎంత నేర్పరి! తన అవసరా లన్నీ చెప్పకుండానే అట్లా గ్రహించి తనకు పరిచర్య చేసే మనిషి తన కెన్నడూ ఉండి ఉండలేదు. అటువంటి భార్యే ఉంటే కొంత భూలోకస్వర్గం అనిపించదా?

తనను చూసి సంతోషంగా ఉండకుండా ఉండలేదు. తన చూపు ఆమె చూపుతో కలిసినప్పుడల్లా తప్పక నవ్వుతుంది. తనకు కించిత్తు అసంతృప్తిగాని, కష్టంగాని కలిగినట్టు కనిపిస్తే చాలా ఆదుర్దాపడుతుంది.

ఇదంతా ప్రేమా?

పతివ్రతాత్వమా, కొంపతీసి!

అందరు భార్యలూ—పాతివ్రత్యంలో నమ్మకం ఉన్న భార్యలు—భర్తలను ఇట్లాగే చూస్తున్నారా? చూస్తే ఆ భర్తలంతా తనమాదిరిగా సంతృప్తి చెందుతున్నారా భార్యలతో? అనుమానాస్పదం.

ఇది పతివ్రతాత్వం కాదు, ప్రేమే! ఐతే ఏమీ ఎరగని తనను సీత ఎప్పుడు ఏ కారణంచేత ప్రేమించటం మొదలుపెట్టినట్టూ!

సీత అతనికి అర్థం కాలేదు.

ఆమెమీద మాత్రం అతనికి ఆక్షణాని కాక్షణం ప్రేమ పుట్టుకు రావటం మొదలుపెట్టింది. ఒకటి రెండు రోజుల్లోనే అది పెద్ద ప్రవాహమై ఉండును—అడుగడుగుకూ అతన్ని ఇటువంటి సంశయాలు బాధించకపోతే.

ఏమిటి తన ప్రారబ్ధం? తన కోరిక ఎంత నైపుణ్యంతో తీర్చాలో అంత నైపుణ్యంతో తీర్చాడు భగవంతుడు. అతనికి భార్యామీద మనస్సు పోయినా ఇప్పు డతను ఏ చిన్నపిల్లనో చేసుకోవటం అసంభవం. పెద్ద పిల్లను చేసుకుంటే ఆపిల్ల అన్నివిధాలా తను కోరిన రకం కాదని

అనుమానం. (పెద్ద అయినతరువాత పెళ్ళిళ్ళు చేసుకునేవాళ్ళూ, పునర్వివాహం చేసుకునే వితంతువులూ ఎట్లా అయినా కాస్త గడుసుగా ఉండరూ?) తనకోరిక ఎంత గొంతెమ్మకోరికో అది తీరేవరకూ తెలిసిరాలేదు. ఇప్పుడు?

ఒకసారి పనిపెట్టుకుని ఈ విషయం సీతతో తర్కించాడు.

"సీతా, నీకు నామీద ఎంత అభిమానం?"

"మీకు నిజంగా నమ్మక ముందా?" అంది సీత నవ్వుతూ.

"నాకు కళ్ళూ చెవులూ, లేవా? అయితే నా కొకటే ఆశ్చర్యం."

"ఏమి టది!"

"ఎందుకు నీ కా అభిమానం నన్ను చూస్తే."

"చేసుకున్న భర్తగారు కాదూ?" అని సిగ్గుపడ్డ దానల్లే సీత తలవంచుకుంది.

అతని మనస్సు చివుక్కుమన్నది.

ఆ తరవాత ఎన్నిసార్లడిగినా సీత అక్కడిదాకా వచ్చి ఆగిపొయ్యేది.

మూడు రోజులు గడిచినై. సీతను ఏం చెయ్యాలో అతనికి తెలియనే లేదు. అతను ఆమెకు గజం దగ్గిరిగాకూడా వెళ్లకుండా ఈ మూడు రోజులూ గడిపాడు. ఆమె అందుకు చింతించినట్టు కనపడలేదు. కాని తను ఏక్షణం చేతులు చాస్తే ఆక్షణం ఆమె తనదగ్గిరికి పరిగెత్తుకొని వస్తుం దని అతనికి నమ్మకమే. ఆమె కళ్ళల్లో ఒక్కొక్కసారి అంత అనురాగం కనిపించేది. అంతా తన భర్తమీద!

కంపెనీవారిదగ్గిరనుంచి ఉత్తరంవచ్చి మూడురోజులైంది. ఆ విషయం అతను తగిన చర్య తీసుకోనేలేదు. నాలుగోనాడు ఉదయం ఆ పనిమీదే బయలుదేరాడు. అతను భోజనానికి వచ్చేసరికి ఒంటిగంట కావచ్చింది.

అతని కోసరం నిరీక్షిస్తున్న మనిషి మాదిరిగా సీత నవ్వుతూ ఎదురు వచ్చి అతను విప్పిన కోటూ, చొక్కా తీసుకుంటూ "ఇంత ఆలస్యమైం దేమండి? పాపం, పొద్దున కాఫీహోటల్లో తిన్న తిండేనా?" అన్నది.

అతను వినుపించుకోలేదు. అతని భోగట్టా ఫలితాలు మహా భయం కరముగా పరిణమించేటట్టు కనపడుతున్నై. ఇద్దరు ముగ్గురు పెద్దలకు జైలుప్రాప్తి కలిగేటట్టు కనపడుతున్నది. కొన్ని విచిత్రములైన విషయాలు బయటపడినై. మరికొన్ని త్వరలో బయటపడ నున్నై. సుబ్బారావు మన స్సింకా ఆ విషయాలమీదనే ఉంది.

సీత, అతను తన్ను గమనించకపోవటం చూసి, యింత మొహం చేసుకున్నది. అతను పరధ్యానంగా స్నానానికి వెళ్ళాడు. భోజనానికి వచ్చినప్పుడుకూడా అతని మన స్సెక్కడో ఉన్నది.

అతను భోజనం చేస్తూ అకస్మాత్తుగా తల ఎత్తి 'ఈ కూర ఎంత బాగా కుదిరిందీ!' అన్నాడు.

సీత మామూలు అలవాటుచొప్పున నవ్వినట్టు నవ్వలేదు. ఏ మాత్ర మో తడిగా ఉన్నట్టు కనిపించే కళ్లు అతనివైపు త్రిప్పి మళ్లీ నేలవంక చూస్తూ ఊరుకుంది. ఆమె కిందిపెదవి ఏమాత్ర మో వణకుతూ ఒక్కసారి ఆమె పైపలువరుస కిందికి వెళ్ళివచ్చింది.

"సీతా!" అన్నాడు సుబ్బారావు ఆదుర్దాగా.

ఈ సారి సీత తల యెత్తినప్పుడు ఆమె కళ్లు స్పష్టంగా తడితో మెరుస్తున్నై.

"ఏమి టది? ఎందు కట్లా ఉన్నావు?" అన్నా డతను ఆదుర్దాగా.

"నే నెట్లా ఉన్నాను? మీకే ఎందుకో నామీద కోపం వచ్చింది. నేను ముందు భోంచేశానో ఏమో! ఇక ఎప్పుడూ భోంచెయ్యనులెండి!" అన్నది సీత.

సుబ్బారావు పొంగిపోయినాడు. ఆ క్షణంలో అతను ఆ ఎంగిలిచేత్తోనే లేచి వచ్చి ఆమెను గట్టిగా కౌగిలించుకొని ఎందుకు ముద్దుపెట్టుకోలేదో అతనికే తెలియదు ఈనాటికీ. ఇది ప్రేమే! ఇది చాద స్తంకాదు. ఐతే తనకంటె ముందు భోంచెయ్యను.

అతను మృదువుగా "నే నేదో ఆలోచిస్తున్నాను. నాకు నీమీద కోపం వచ్చిందని ఎందుకు నీ కింత అనుమానం ?" అన్నాడు. అతని మొహం కూడా సంతోషముతో వికసించింది. "నా విషయమై నీ కంత ఆరాటం ఎందుకు సీతా !"

సీత జంకుతూ సమాధానం చెప్పింది.

"ఎందు కట్లా అడుగుతారు ? నేను మీ భార్యనుకాదూ !"

అతనికి మొహాన చిరునవ్వు తుడిచేసినట్టు మాయమయింది. అతను మౌనంగా తలవంచుకొని భోజనం పూర్తిచేశాడు.

అతనివెంట ఆమెకూడ వచ్చింది గదిలోకి.

"నేను అజ్ఞానురాలిని. నా వల్ల తప్పు లుంటే క్షమించండి. నాకు మీరు సంతోషంగా లేకపోతే చాలా కష్టంగా ఉంటుంది. నేను మీ కెట్లాగో ఉత్సాహభంగం చేశాను. నాకు చాలా కష్టంగా ఉంది—" పైన మాట్లాడ లేక సీత చీరెకొంగుతో కళ్ళు తుడుచుకోసాగింది.

చప్పున సుబ్బారావుకు వెంకటరమణయ్య స్ఫురణకు వచ్చాడు. తరువాత ఆయన చివర చెప్పిన మాటలు అతని చెవిలో మోగినై. ఆయన వద్దన్న ఒక్కపనీ చేస్తున్నాడు తను. ఆమెను హింసిస్తున్నాడు. ఆమె తన భర్తను ప్రేమించింది కనుక తను ఆమెను హింసించాలా ? ఆమె తనకు చూపుతున్న ప్రేమకూ, చేస్తున్న సేవకూ ఇదా బహుమతి?

"చూడు, సీతా, నన్ను నాలుగురోజులపాటు గమనించకు. నే నిప్పు డొక పనిలో మునిగి యున్నాను. నేను పరధ్యానంగా ఉన్నా, చిరాకుగా ఉన్నా తప్పు నీమీద వేసుకోకు. సరేనా ? నాకు నీమీద ఏకారణంచేతా కోపం రాదని నమ్ము. అంతకన్న ఇప్పు డేమీ చెప్పలేను. ను వ్విట్లా అనవసరంగా చింతించటం నాకు చాలా కష్టంగా వుంది," అని అతను డ్రెస్సు వేసుకుని బయటికి వెళ్ళిపోయినాడు.

సుబ్బారావు చేసిన భోగట్టా అతనికి వారం రోజులు పట్టింది.

ఆ తరవాత ఆ పనిమీదనుంచి అతన్ని తప్పించి చెయ్యవలసిన దంతా కంపెనీవారే చేశారు. ఆ వివరాలన్నీ పత్రికలలో కాలక్రమాన ప్రకటించబడినై.

ఒక్కసారిగానే తన జీవితంలో అడుగు పెట్టిన రెండు సమస్యల లోనూ ఒకటి తృప్తికరంగా ఒక ఒడ్డు చేర్చి రెండవదాని వైపు తిరిగాడు సుబ్బారావు.

నిజానికి వెయ్యిమందిలో తొమ్మిదివందల తొంభైతొమ్మిది పైచిల్లరకు ఇది సమస్యే కాదు. తను చెయ్యవలసిన దంతా ఏమిటంటే మారు మాట్లాడకుండా సీతను స్వీకరించటం. అందులో తప్పేమీ లేదు. పైగా అది ఉభయులకూ చాలా తృప్తికరమైనటువంటి ఏర్పాటుకూడానూ! కాని—

అక్కడే సుబ్బారావుకు చిక్కువచ్చింది. అట్లాచేసి సుబ్బారావు సీతతో నిజమైన సుఖం ఒక్క క్షణం అనుభవించలేదు. ఆమెకు తనమీద ప్రేమ ఉన్నదని సంపూర్ణంగా విశ్వసించటానికి తనకు ఎంతమాత్రమూ ఆధారం చిక్కలేదు — చిక్కేటట్టు లేదు — అతనికి ఆనాటి కానాడు ఆమెమీద ప్రేమ ఎంత ధ్రువం అవుతున్నదో ఆమె తనను ప్రేమించటం నిరూపణ కావటం అంత అనుమానాస్పదం అవుతున్నది. "నేను నీ భార్యను కానా? నువు నా భర్తవు కావా?" అనే వాదన సీత మొండితనంవల్ల చెయ్యటం లేదు. ఆమె కంతకన్న ఆధారం లేదు. పాపం. ఏం చేస్తుంది?

పిచ్చి సీత! అమాయకురాలు! ఆమెను తన ఇంట ఒక్క క్షణం ఉంచుకునే అర్హత తనకు లేదు; అతను ఒక తీర్మానానికి వచ్చాడు.

సీతకూడా ఒక తీర్మానానికి వచ్చినట్టే కనపడ్డది. ఆ రాత్రి భోజనానంతరం అతను వెన్నెల షికారు వెళ్ళి చాలా ఆలస్యంగా తిరిగి వచ్చాడు. సీత గదిలో — వారు వేరు వేరు గదుల్లో శయనిస్తున్నారు — దీపం తగ్గించి ఉన్నది. సీత అతని కాలిచప్పుడు విని లేచి కూర్చున్నది. అతను గమనించనివా డల్లే వెళ్ళి తనగదిలో పడుకున్నాడు.

అయిదునిమిషాలలో ఆమె మెల్లిగా అతని గదిలోకి వచ్చింది. అతను నిద్ర పోతున్నట్టు నటించాడు. ఆమె అతనిమీద చెయ్యి వేసింది. అది ప్రథమ స్పర్శ. అతని శరీరం జల్లు మన్నది. పక్కలో లేచి కూచున్నాడు.

"నా మూలకంగా మీ రేదో బాధపడుతున్నారు, ఉండండి! నేను మిమ్మలిని దెప్పటంలేదు. నేను మిమ్మల్ని సుఖపెడదా మని వచ్చాను. అది నా చేత కాలే దని తెలుసుకున్నాను. నన్ను మా నాన్నగారి దగ్గిరికి పంపించండి. ఒకప్పుడు భయపడ్డాను, నన్ను మీరు చాలా చులకనగా చూస్తా రని. ఈ విధంగా నన్నుగురించి మీరు లోలోపల విచారిస్తా రని నాకు తెలియదు. మీ కష్టం యేమిటో నాకు స్పష్టంగా చెప్పండి, నా శరీరం అమ్మి తీర్చుతాను. మీరు పైకి నాతో మంచిగా ఉంటూ లోపల బాధపడు తుంటే నా గుండె పగిలిపోతున్నది. నే నేదో పాడుఘడియలో ఇక్క డడుగు పెట్టాను" అన్నది సీత.

తను పాడు ఘడియలో అడుగు పెట్టిందా? ఆ క్షణం నుంచీ తను ఎంత సుఖం అనుభవిస్తున్నాడో ఆమె కేంతెలుసును? ప్రేమించటం ఎంత సుఖకరమైన విషయమో ప్రేమించబడటం అంత బాధాకరం. అతను ప్రేమిస్తుదే కాని ప్రేమించబడుతున్నాడనే నమ్మకం లేదు. దానికే అతని ఆరాటం యావత్తూనూ. ప్రేమించి ప్రేమించబడని వాడికి తెలుస్తుంది ప్రేమించడం ఎంత కష్టంతో కూడుకున్న విషయమో.

"నువు నన్ను ప్రేమించా ననుకుంటున్నావు సీతా. అది పొరబాటు. నువు పాతివ్రత్య ధర్మ ప్రకారం నీ భర్తను ప్రేమిస్తున్నావు. అది నాకేం తృప్తి? నీ భర్తనైనా ఫలాని కారణం వల్ల ప్రేమించకుండా నీ భర్త గనక ప్రేమించావు."

"మీరు చెప్పేది నాకర్థం కావటంలేదు. మీరు నా భర్త అయినప్పుడు నేను నా భర్తను ప్రేమించటం మిమ్మల్ని ప్రేమించటం కాదా?"

"నేను నీ భర్తను కా ననుకో!"

"ఎందుకు కారూ ?" సీత కొద్దిగా పాలిపోయింది.

అతను మాట్లాడుతూ సీత మొహం వంక చూడలేక పోయినాడు.

"నేను అబద్ధం ఆడాను. నా కెన్నడూ మతి చెడలేదు. నాకు చిన్నతనంనుంచీ జరిగిన విషయా లన్నీ బాగా జ్ఞాపకం ఉన్నై; మనం — మనం భార్యాభర్తలం కాము!"

సీత ఈసారి పూర్తిగా పాలిపోయింది. ఆమె నిలవటానికికూడా సత్తువ లేక అతని మంచంమీద ఒక మూల కూర్చుంది.

ఇద్దరూ చాలాసేపు మౌనంగా ఉన్నారు.

"ఇక నీ కిక్కడ ఒక్క క్షణం గడపటంకూడా చాలా కష్ట మనుకుంటాను. ఏమిటి కర్తవ్యం ?" అన్నాడు సుబ్బారావు.

ఆమె చెప్పిన సమాధానం రహస్యం మాదిరిగా ఉంది.

"నా కేమీ తెలియదు. మా నాన్నగా రింటికి పోవాలి. ఇంకేముందీ.... ఎంత జాగర్తగా విచారించాడు మానాన్న! పొరపాటు ఎట్లా జరిగి ఉంటుంది ?"

"ఎట్లా జరిగినా జరిగిఉంటుంది. ఆంధ్రదేశంనిండా నేతి సుబ్బారావులే. ఈ ఊళ్లోనే మరొక నేతి సుబ్బారా వున్నాడు. ఈ చుట్టుపక్కల గ్రామాల్లో కనీసం నలుగురు నేతి సుబ్బారావు లున్నారు — నే నెరిగినంతవరకు."

మళ్ళీ కాస్సేపు ఇద్దరూ మాట్లాడలేదు.

"మీ రెంత మంచివారు! మరొక రయితే నన్ను మొదటిరోజునే వంచించి ఉందురు. మీ రెప్పుడు నన్ను దగ్గిర కూర్చోపెట్టుకుంటారు, ఎప్పుడు ముద్దుపెట్టుకుంటారు అని ఉండేది నాకు. మీరు దూరదూరంగా ఉన్నా రని నాకు చాలా కష్టంగా ఉండేది. కాని నేను ఏమీ అడగలేదు. ఒకసారి వితంతువును; నా కట్లా అడగటానికి అర్హత ఏముందీ ?"

సుబ్బారావు కళ్ళవెంట నీళ్లు తిరిగినై.

"నేను మంచివాణ్ణయితే నిన్ను ఒక్క క్షణం ఈ ఇంట్లో ఉండనిచ్చే

వాణ్ణా! నా గదిలో నువు అడుగు పెట్టగానే గది కెంత శోభ వచ్చిందంటే నిన్ను తిరిగి పంపివెయ్యటం నాకు అసంభవం అయింది. నేను వట్టి స్వార్థపరుణ్ణి. నేను మామూలు పెద్దమనిషినైనా కాను!"

అతను గడియారం చూసి "ఇంకా మెయిలుకు అరగంట వ్యవధి ఉంది. బయలుదేరుతావా?" అన్నాడు.

"బయలుదేరుతాను."

"నువ్వు వెళ్ళిన తరువాత ఈ ఇల్లు స్మశానం మాదిరిగా ఉంటుంది — కొంతకాలంపాటు" అన్నాడ తను చుట్టూ చూస్తూ.

ఆమెకూడా చుట్టూ కలయచూసి "ఈ ఇంట్లోఉన్న ప్రతి వస్తువునూ ప్రేమించటం నేర్చుకున్నాను. నాకూ కొంతకాలంపాటు ఇదంతా మరుపురాదు" అన్నది.

"ఇక లే! నీ బట్టలూ అవీ సర్దుకో! చీరకూడా మార్చుకో."

సీత సరేనన్నట్టు తల ఊపింది కాని కదలలేదు.

"మళ్ళా నీ భర్తకోసం అన్వేషణ ప్రారంభిస్తావా? నేను కూడా నా చాతనైన సహాయం చేస్తాను."

"నేనిక ఏమీ చెయ్యను. అదంతా వట్టి చాదస్తం అనిపిస్తున్నది. ఈ జీవం ఇట్లాగే వెళ్ళిపోతుంది."

"లే, సీతా! ఎక్కువ వ్యవధిలేదు.... నేను నిన్ను తరుముతున్నానా?"

ఆమె మారుమాట్లాడకుండా లేచి కాళ్ళీడ్చుకుంటూ తనగదిలోకివెళ్ళింది.

"అయిదు నిమిషాలలో తయారుకా, ప్రయాణానికి!"

తనుకూడా లేచి సీత గదికి వెళ్ళేలోపల సుబ్బారావు అయిదునిమిషాలు కాదు పది నిమిషా లాగాడు.

అతను వెళ్ళేటప్పటికి సీత గది చిందరవందరగా ఉన్నది. ఆమె గదిమధ్య పెట్టె పెట్టుకుని పరధ్యానంగా చూస్తున్నది. ఆమె సర్దుడు ఇంకా ప్రారంభమైనా కాలేదు.

అతన్ని చూడగానే ఆమె లేచి విపరీతంగా ఏడుస్తూ "నేను పోలేనండీ! నే నిక్కడే వుంటాను. నన్నిక్కడే ఉండనివ్వండి!" అన్నది.

సుబ్బారావు నిర్ఘాంతపోయినాడు.

"ఏం జరిగింది? ఎందు కట్లా బాధపడతావు?" అన్నాడు సుబ్బారావు.

ఆమె నేలమీద కుప్పగా కూలి చెప్పతరం కాకుండా ఏడవటం మొదలు పెట్టింది.

"నేను మా నాన్నగారింటికి పోలేను. నా ప్రాణం ఇక్కడే ఉంటుంది. నాకు నా మొగు డవసరంలేదు. నేను పోతే మిమ్మల్ని ఎవరు చూస్తారు? నేను మిమ్మల్ని విడిచిపెట్టి పోలేను. నన్ను పనిమనిషికిందనైనా ఇక్కడ ఉండనివ్వండి!"

అతను కలలోకూడా ఆశించనిమాట సీత నోటివెంట వచ్చింది. అతని కింకేంకావాలి?

అతనుకూడా ఆమెపక్కన చతికిలపడి ఆమెను తనదగ్గిరికి లాక్కుని ఆమె దుఃఖమంతా పొయ్యేటట్టు ముద్దు పెట్టుకున్నాడు.

చివరకు ఆమె అతనివైపు మొహం తిప్పినప్పుడు అతడి మొహం మీద చిరునవ్వు వాన కురిసి వెలిసినమీదట లేతఆకు గుబురుమీద పడిన సూర్యప్రకాశం మాదిరిగా ఉంది.

"నిన్ను ఎంతలో పోగొట్టుకునేవాణ్ణయినాను సీతా!" అన్నా డతను నవ్వుతూ.

"నాకే మతిలేదు. మీ రెన్నిసార్లడిగినా నా నోటివెంట నాకు మీమీద ఎంత ప్రేమ ఉన్నదీ తెలియచేయలేక పోతిని. మీరు పడ్డట్టే నేనూ బాధపడ్డాను—మీకు నామీద ప్రేమ లేదేమో నని.... మనమిద్దరమూ ఇప్పుడు ప్రపంచానికి వెలి కావాలు. నేను అదివరకే వెలి. పాపం మీరు—"

"నేను నీ మొగుణ్ణి కనక వెలి. నేనే నీ మొగుణ్ణి. నా అవస్థ కనుక్కో లేదా నువ్వు! నిన్ను చూసిన క్షణంనించీ నీకూ నాకూ మధ్య ఏదీ అడ్డం

రారాదని తీర్మానించుకున్నాను. కాని నా చేతులతో కట్టిన మంగళసూత్రమే అడ్డం రావటం మొదలుపెట్టింది. అందుకని ఆ అబద్ధం ఆడాను. నేను నీ మొగుణ్ణి కానన్నాను. అనలే దనుకో. ఇద్దరమూ సుఖంగా కాపరం చేసేవాళ్ళం. కాని ఆ మంగళసూత్రం మనిద్దరి మధ్యా అట్లాగే ఉండేది. తరవాత నువ్వు నన్ను ఏవిధంగానూ నమ్మించలేవు. అది ఎప్పటికీ తేలదు— ఆ నిజం. అందుకని నిన్ను పోగొట్టుకోటానికైనా సంసిద్ధుణ్ణి అయినాను."

"అమ్మదొంగా!" అన్నది సీత.

అంతే! సామాన్యవ్యక్తులకే చాతనవును ఇంత అసామాన్యంగా ప్రవర్తించటం.

తులశమ్మగారు

మా బావమరిది శివానందం, ఎరుగుదురో లేదో. చాలా పేరు ప్రఖ్యాతులు గల సంఘ సంస్కర్త. వాడు "సాంఘిక దురాచారములు—స్త్రీలు" అనే శీర్షికతో అనేక వ్యాసాలు రాశాడు. వీలుపడినప్పుడు ఉపన్యాసాలుకూడా ఇచ్చాడు. మనవంటి పామరులకు అయోమయంగా ఉండి తలాతోకా తెలియని "స్త్రీ విద్య" "స్త్రీ స్వాతంత్ర్యం" మొదలయిన విషయాలు వాడికి కరతలామలకాలు. ఈ విషయాలలో దేన్ని గురించి అయినా సరే ఒక్క నిమిషం వాడు మాట్లాడగా విన్నవాడికి వాడియొక్క గొప్పతనం స్పష్టంగా తెలిసిపోవలసిందే. నేను ఫలానివాడి చెల్లెలి భర్తను అని తెలిసినమీద నన్నెంతమందో అధికంగా గౌరవించటం కూడా జరిగింది.

అయితే మా శివానందాన్నీ వాడి ఉపన్యాస ధోరణినీ తూస్కారించే వాళ్లు కొందరు లేకపోలేదు. వాణ్ణి చిన్నతనంనించీ బాగా ఎరిగినవాళ్లూ, వాడి ఆప్త బంధువర్గమూ ఇందులో (నన్నుకూడా కలపండి) వాడియందు